

ELS DEPORTATS SAGUNTINS A MAUTHAUSEN ENTRE 1941 I 1943

LARA CARDONA, NEL·LO NAVARRO I JOSÉ M. PALOMAR

Memòria i història

L'esquerra a Espanya, sempre ha versat amb intents més o menys acurats sobre la necessitat d'avaluar i crear una llei per a la preservació de la memòria històrica. També la dreta ha versat al voltant d'açò, amb dispars pronunciaments, superficials i tendents a minimitzar les conseqüències de les desfetes de l'anterior règim franquista. Dins d'aquest tema es pot constatar la poca incidència dels debats al voltant d'altres lleis de memòria europees, com per exemple les de França, on es poden trobar les dues vessants d'actuació: el reconeixement a l'actuació del govern de Vichí i la del genocidi dels jueus. Així la nostra llei de Memòria Històrica ha estat influïda per l'entorn europeu, que ha funcionat principalment, per la seua amplitud i resó, baix l'aspecte del citat genocidi jueu durant el període nazi, però també per la necessitat d'estudiar tot el que va suposar la repressió franquista. Ací, a la nostra Espanya s'ha parlat molt d'aquesta necessitat de fer memòria encara que el basament s'articula, i no podia ser d'altra manera, sense entrar en les qüestions de responsabilitat penal, com pot ser el negacionisme dels fets provats¹. A Espanya no va haver mai un reconeixement explícit de la il·legitimitat de l'Alçament Nacional, ni dels actes i lleis que van emanar d'ell, sols després de quaranta-dos anys amb la

---

¹ Com sí que es fa en alguns països d'Europa.

proclamació de l'actual Constitució (i amb molta mesura) es va tocar el tema de passada; ahí queda això. Després i poc a poc, arribà la moda no perduda encara del negacionisme històric, vinculat al recolzament dretrà dels governs d'Aznar, en els que es va retroalimentar la qüestió de la necessitat del cop d'estat front a la dubtosa legitimitat republicana. Històricament, la nostra necessària i benvinguda llei de Memòria històrica quedarà com a incompleta, feble i sobretot feta a destemps on no es posa el punt damunt la tercera vocal, és a dir: la creació d'una constitució que hagués derogat els actes i lleis que sorgiren del govern franquista, reinstaurant la legalitat republicana.

Porta d'entrada al camp de Mauthausen en l'actualitat.

En 1969 Francisco Franco dictà el Decret-Llei 10/1969, pel que prescrivien tots els delictes comesos abans de l'1 d'abril de 1939. Havien hagut que passar vora 30 anys des de l'acabament de la Guerra Civil per a intentar normalitzar la situació; naturalment a la seua manera. Després, tot i que ja havia passat molt de temps, i davant dels suposats despropòsits de Zapatero, es queixaren els influents (i poderosos) monàrquics que no es podia restablir una legitimitat democràtica de 1931 passant-la a 1978² i tenien raó, ja que hi havia molt a témer, embolicar i callar. I així estem encara el 2018 on malgrat els esforços de les associacions per a la memòria, encara hi ha molt a callar, embolicar i témer, però en aquest ordre.

² El subconscient dona males passades i allà pel 2005, quan encara quedava per a l'aprovació de l'actual llei de la Memòria, Luís M. Anson es queixava de l'actitud de Zapatero, dient que volia traure ara la legitimitat democràtica de 1931. És a dir que de legítima res i transplantable menys; la República no va ser legítima ni democràtica.

El projecte

Aquest estudi és fruit d'una col·laboració que vam començar els tres autors, amb uns projectes de memòria semblants, desenvolupats per als deportats d'Almenara i la Vall d'Uixó. Cap al maig de 2016 presentàrem a l'Ajuntament de Sagunt el primer esborrany amb les característiques del projecte. Encara que ja havien passat més de 75 anys se'ns presentava una oportunitat per a fer un reconeixement a uns saguntins, que van passar i morir dins les estructures d'internament al camp de concentració nazi de Mauthausen. Era (i és) necessari recordar aquests successos que ens van ensenyar el perquè no hem de tornar a repetir-los. Així ho comentàrem a l'esborrany, que va ser molt ben acollit, explicant que començaríem amb una part d'investigació, que és la que ens pareixia la més delicada. Primerament començà una recerca dins dels arxius espanyols³, inclosos els del mateix municipi, a la fi de recollir tota la informació disponible de les persones a tractar. Aquestes primeres recerques ens van aclarir un poc la faena, ja que vam traure que dels sis saguntins que en principi apareixen a les llistes, dos eren del Grau, però del de València; és a dir adscrits al Cabanyal. Van quedar per a l'estudi els saguntins: Juan Bautista Barberà Solà, Ramón Agustí Hervás, Francisco García Aucejo i Adrés Villaplana Rius.

Cartell dels actes que es celebraren a Sagunt el 20 d'octubre del 2017.

³ PARES, Registre Civil, Ajuntament, Militars, etc.

Tot seguit i abans de buscar i parlar amb els possibles familiars, calia fer la mateixa tasca però en els arxius estrangers. Començà així la recerca, sobretot, als arxius alemanys i encara que van sofrir molt la desfeta de la guerra, disposen d'una accessibilitat excel·lent⁴. A poc a poc anaven apareguent els documents i iniciàrem el procés, de vegades lent, per a demanar-los. Amb els expedients a la mà i sabent qui era qui es presentàrem davant dels familiars, als que anteriorment havíem començat a localitzar, i ara amb tot clar, podíem fer les entrevistes. Localitzar als familiars es fa complicat però les entrevistes són molt més delicades, ja que s'ha de preparar i consensuar el que anem a dir; avaluar el què és convenient preguntar i com podem començar. Amb tot i mirant el que és normal en aquests casos, es pot dir que hem tingut molta sort contactant amb les famílies. Volem agrair-los a tots, des d'ací, les atencions rebudes i especialment a la família de Francisco García Aucejo, que ens va convidar a visitar a un germanastre del deportat, actualment a la residència de Puçol. Allí mateix i durant una extensa i cordial conversa, ens va contar que es va passar mitja vida buscant-lo amb gestions davant del consolat alemany (anys 40 i 50) i que el van dir sols, que havia mort. No cal dir que contar-li la història del que hi havia passat i on havia mort el seu germanastre va ser molt delicat però també molt

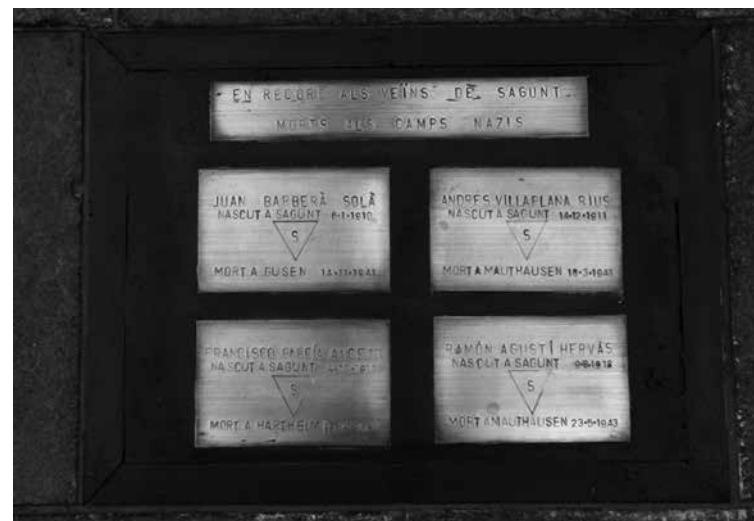
emotiu; d'aquestes coses que queden. Ara, encara que ja fa mig any que terminarem el treball, encara en segueixen contactant alguns investigadors, amb els que compartim la informació que s'exposà a Sagunt; i així, no fa molt que van incloure als deportats saguntins en l'excel·lent web: deportados.es, on es vol recollir totes les dades al voltant del tema.

Document francès del Comitè Internacional de la Creu Roja, on es dona oficialment la data de la mort d'Andrés Villaplana.

⁴ International Tracing Service, ITS Arolsen de Berlín. KZ Gedenkstätte (Konzentrationslager Mauthausen). Documents del Centre Nacional d'Información sur les Prisonniers de Guerre, Biblioteca Nacional de França, i també L'Arxiu de la Federació Espanyola de deportats i pressos polítics, que era a França i ara es conserva a Salamanca.

Una altra part dels treballs, consisteix en fer les plaques amb la inscripció de record. En una de les reunions prèvies decidírem fer-les com les d'Almenara i la Vall d'Uixó, perquè hi haja una certa continuïtat de forma. Bàsicament, la idea és la que va plantejar l'alemany Günter Demnig amb les seues "stolpsteine", que són peces amb forma cúbica de 10x10x10 que porten una placa de bronze o llautó amb el nom i les dades del deportat. Se troben per tot arreu d'Europa i reuneixen unes característiques que ens pareixen oportunes: estètiques, senzilles i dignes. Però hi havia que adaptar-les a aquestes terres i als seus carrers, i mentre que en altres llocs es posaren davant de la casa natal del deportat, ací a Sagunt es complicava el tema, ja que hi havien dades de les que no estàvem segurs. Aquestes plaques no estan fetes mecànicament i encara que guarden una certa estètica no volíem que foren boniques, no és esta la seua finalitat. En elles buscàrem la forma de gravar-les amb mètode i ferramentes semblants als que s'hi podien trobar en els tallers del camp; és a dir regles, punxons de lletres i números i martell. Amb tot ja preparat i consultant amb el departament d'Alcaldia, decidírem posar-les totes juntes a la Glorieta, davant mateix de l'Ajuntament, en un lloc amb possibilitats per a fer i reunir els assistents a l'acte⁵. Es gravaren les dades dels deportats en quatre plaques⁶ de llautó laminat de 80x10x120 i una de 40x10x240 amb la dedicatòria, per a quedar totes muntades dins d'un taulell de formigó que amida exactament el mateix que la pedra del sol on es col·locà.

Les planxes muntades i col·locades al lloc.

⁵ Les plaques estan posades just damunt del que eren els terrenys del fossar antic de la Vila, enfront de la porta de la murada, junt al Camí Reial.

⁶ Les lletres es van gravar sense pantógraf, calculant les separacions amb una regla senzilla i després amb punxons de lletres i cop de martell; és a dir a ma, com es podria haber fet en aquella època als tallers del camp.

Els actes

Bàsicament es va pensar amb un acte senzill amb el qual es pogués fer un homenatge digne als citats deportats, un acte on es reuniren les famílies amb els altres assistents i on s'inaugurà el taulell amb les plaques. Seguint l'experiència dels anteriors esdeveniments de la Vall d'Uixó i Almenara, vam proposar les parts i els continguts amb el suport dels cartells anunciadors i les referències que s'hi posaren a la xarxa. Després, es va consensuar tot amb el departament d'Alcaldia i es posà el dia, especificant l'horari més convenient, preparant les coses per al 20 d'octubre de 2018 a les 7 de la vesprada. Començà l'acte institucional a l'hora prevista amb la reunió en la plaça de la Glorieta, (Cronista Chabret), on hi hagué diferents parlaments. Així, primerament presentà l'acte Antoni Gómez, del departament de Cultura i donà pas al tinent d'Alcalde Josep Gil, que parlà en representació de l'Alcalde, comentant la importància de l'acte. També intervingué la diputada autonòmica Teresa García i alguns familiars dels deportats que aportaren el seu sentir i per a concloure, va llegir uns versos el poeta local Juan Picazo. Tot seguit es van descobrir les plaques, que estaven cobertes amb la bandera de la República i altra d'Europa. No volíem més i tampoc era necessari estendre més els parlaments, així que la gent reunida amb les autoritats i els familiars, passaren a l'interior de l'Ajuntament on hi havia muntada una exposició amb els cartells referits als fets ocorreguts i també amb molt bona assistència, els autors donaren una conferència al mateix saló d'actes de l'Ajuntament, on s'exposà el tema dels deportats i els camps d'extermini nazi.

Representants de l'Ajuntament junt a familiars dels deportats la vesprada dels parlaments, en el lloc de les plaques a la plaça Cronista Chabret.

Els fets i les persones

El cop d'estat del 17 de juliol del 1936 va marcar com a data fatídica la vida de molts espanyols, entre ells els saguntins dels quals parlem. Com és conegut, aquell cop d'estat primerenc va desembocar en una veritable guerra civil on la República Espanyola per moltes qüestions, de vegades enrevessades i alienes, va portar les de perdre des de el seu començament. Sense voler estendre les explicacions al voltant de la guerra, es pot dir que després de guanyar la batalla de Terol, el bàndol franquista cap al març de 1938, va continuar la pressió amb l'ofensiva d'Aragó, que portà les seues tropes fins a la mar⁷ i això suposà la divisió de l'Espanya republicana en dues parts ben diferenciades. Aprofitant la bona situació creada, també en-traren a Catalunya ocupant parts importants del centre i dels Pirineus que van permetre a les tropes de Franco, gaudir d'uns bons punts de partida per a formalitzar l'avançament cap a Barcelona i la conquesta total de la zona catalana. Així, els nostres protagonistes saguntins que estaven en-quadrats dins l'exèrcit republicà que defensava aquelles terres, quedaren sense cap possibilitat de comunicació amb les seues famílies i continuaren dins d'aquella desfeta, reulant amb milers de companys més, fins als úl-tims dies en què van haver de passar la frontera i demanar refugi a França. Si la retirada va ser molt dura, el pas de la frontera no va ser millor, ja que en aquells dies estava tancada i el pas restava prohibit per als militars i refugiats civils.

Refugiats republicans intentant passar la frontera francesa a Le Perthus.

⁷ El dia 15 d'abril de 1938 les tropes de la IV divisió de Navarra amb el general Camilo Alonso Vega, entraven a Vinaroç.

Poc després, el govern de Franco negà la creació d'una zona desmilitaritzada conjunta amb el francès, per a acollir els milers de soldats i civils que hi arribaven i finalment, el govern francès davant del desastre que tenia a les portes, va haver d'obrir la frontera i acollir de mala gana als republicans que havien aconseguit fugir. Era el gener de 1939 i les temperatures tampoc acompanyaren. Estimacions prudentes calculen en unes 400.000 persones, barrejades entre militars i civils les que van creuar la frontera, de manera que el govern francès es va veure obligat a donar alguna solució al problema. Es crearen primerament, uns camps de refugiats o d'internament (podem dir-los de concentració) on reunir i controlar totes aquestes persones que havien fugit de la repressió franquista i que a la fi van ser catalogades com un greu problema social i econòmic per a les autoritats franceses. Encara que l'esquerra política francesa volia donar una solució coherent al problema, els conservadors es van mostrar reticents i fins i tot s'alçaren veus encaminades a la deportació general, recordant el recentment aprovat decret llei del 12 de novembre de 1938, signat pel president Daladier, en el que es nomenen els refugiats com a estrangers no desitjables, abocant-los a l'expulsió. Amb tot, cap a març de 1939 els deportats saguntins van començar el seu periple de tanques i fil d'aram, com a preludi del que anava a vindre poc després. Argelès-sur-Mer, Collioure, St. Cyprien, Le Barcarès, Rivesaltes, Les Milles; són aquests alguns dels noms d'aquells recintes on van ser reunits els refugiats republicans, militars i civils, separant hòmens i dones sense atendre a les vinculacions familiars ni de cap altre tipus. Hi hagueren molts més escampats per tot el sud de França⁸, amb condicions morals i físicament inacceptables que van fer la vida en ells molt dolenta, amb morts per malalties, inanició i tortures; res comparat al que vindrà després als camps nazis.

Fotografia on es pot veure a Andrés Villaplana (centre), amb dos companys republicans que ja porten l'uniforme de l'exèrcit francès.

⁸ Malgrat la poca consideració general del govern francès al problema dels refugiats republicans, també hi ha que nomenar la dispar acollida de la població francesa, amb casos de despreci total però també, pot ser més generalitzats, casos d'una acollida i tractament respetuós amb el manteniment i ocultació de famílies senceres davant del perill de deportació.

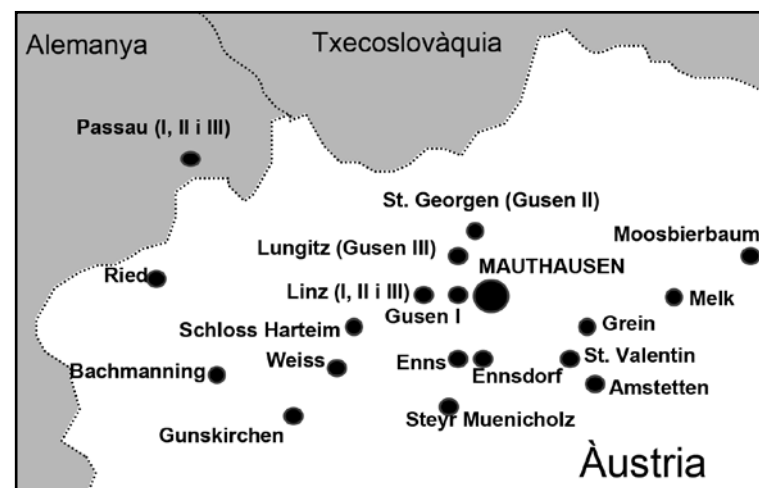
Una de les solucions que el govern francès va habilitar per a donar viabilitat a les despeses generades pels refugiats, tan civils com a militars, va ser la seua inscripció en la Legió Estrangera o en companyies de treball militaritzades. Açò va suposar que molts soldats republicans amb experiència en combat s'incorporaren a l'exèrcit francès y per l'altra banda, a la utilització de les citades companyies de treballadors com a mà d'obra sofrida i barata, tant de bo necessària davant del conflicte mundial que hi havia en portes. Els deportats saguntins van passar segur pels camps de concentració i encara que no coneguem on van ser destinats, sí que hi ha alguna documentació fotogràfica que ho corrobora. Seguint amb la seua peripècia i com estaven enquadrats en les companyies de treball, van acabar treballant prop de la Línia Maginot o a la reraguarda, on els va agafar la desfeta francesa davant de l'atac nazi de 1940. Com pertanyien a l'exèrcit francès, encara que no eren combatents de primera línia, van ser capturats pels alemanys al temps de la rendició francesa i considerats com a presoners de guerra normals, tractats com a tal i internats als diversos camps de presoners que bastiren els nazis a França⁹. Segurament passaren per un camp de classificació provisional, un Front-Stalag, on van ser interrogats per la Gestapo, que naturalment buscava informació per a classificar la massa de captius dels què hi dis-posava, reclassificant a tots al voltant de les seues característiques i filiació. També amb seguretat, van ser reunits a un altre Stalag i davant de la seua adscripció política com a espanyols republicans, definits com a políticament perillosos pels nazis, can-vià la seua sort. És en aquests informes on va la sentència per als nostres deportat, ja que aquesta consideració política portava aparellada la deportació immediata a un camp d'extermini. No cal dir que els jueus portaren la pitjor part, però no hi ha dubte que els militars republicans espanyols presoners a França, anaren pel mateix camí; pels mateixos carrils volem dir. Amb tot açò, aquests saguntins, junt amb molts altres, van ser enviats a un camp d'extermini on la vida es regia pel mètode de treballar fins a la mort.

El Reich Führer SS Himmler, rodejat d'oficials en la pedrera de Mauthausen, dins d'una visita d'inspecció a la zona.

⁹ Hi ha que dir al voltant d'aquets camps de presoners que els nazis aprofitaren alguns dels que ja hi havien fet els francesos per als republicans espanyols.

Volem explicar des d'ací, encara que siga sumàriament, qué és açò d'un camp de concentració nazi. Primerament hem de dir que un camp de concentració és això mateix, un camp on concentren persones que han sigut obligades a viure allí. A viure, a malviure i en molts casos a morir allí. Normalment són llocs on la gent suporta les condicions més dures i també s'estén la falta total del mínim respecte a les persones i als drets humans. Els camps de concentració, els anomenats "konzentrationslager" (KL o KZ), van ser un tret distintiu del règim de l'Alemanya nazi que els va escampar per tota Europa des de l'any 1933 al 1945. Els primers camps es formen poc després del nomenament d'Adolf Hitler com a canceller, ja que havia començat la persecució dels dissidents polítics i la repressió massiva dels jueus. Això comportà una insuficiència del sistema penitenciari normal i davant de la saturació de les presons, cap a febrer de 1933 la SA (Sturmabteilung paramilitar) i la policia organitzaren els primers camps, a poc a poc estesos per tot el país. Amb el temps, el règim nazi reorganitzà aquests primers camps, creant de nous però ara baix el control de les SS (Schulzstaffel de la seguretat del partit). El camp de Dachau era un dels més antics i va ser la base del desenvolupament dels altres, on els SS experimentaren les disposicions que passarien als demés camps. Amb el començament de la guerra l'any 1939, començaren a rebre presoners, sobretot militars però també deportats que esdevingueren esclaus forçats amb sort; la majoria de la població captiva passà a ser prescindible i sols la seua utilització com a treballadors forçats garantia un poc l'allargament de la vida al camp. Així, per a 1939 hi havia set grans camps de concentració: Dachau, 1933; Sachsenhausen, 1936; Buchenwald, 1937; Neuengamme, 1938; Flossenbürg, 1938; Mauthausen, 1938 i Ravensbrück, 1939. Amb la guerra començada les condicions s'agreujaren, ja que el govern deixà que la SS convertira molts camps en subsidiaris d'empreses que pagaven rèdits d'explotació als nazis, beneficiant-se també els mateixos directors del camp que a banda de diners van obtindre tota classe de prebendes i concessions. Tanmateix les SS crearen també les seues empreses per a l'explotació de la mà d'obra dels camps de concentració, per exemple la DEST (Deutsche Erd un Steinwerke) o la DAW (Deutsche Ausrüstungswerke). Així es crearen camps al voltant de fàbriques i empreses que gaudien d'una mà d'obra esclava i de baix preu, fàcilment reemplaçable que podia treballar fins a la mort sense cap problema o remordiment. Algunes d'aquestes empreses eren: CocaCola, IBM, Standar Oil, Volkswagen, Adidas, Kodak, IG Farben (Bayer, Basf, Agfa), H. Boss, Opel (General Motors), Siemens, BMW, Ford, Shell, Steyr, Daimler (Chrysler), Bosch, Krupp...

Dibuix amb la situació del camp de Mauthausen i altres més que hi havia als voltants.

És important assenyalar que encara que l'estat alemany controlava el camp de Mauthausen des de la seua creació l'any 1938, l'explotació la portava una empresa privada, la Marbacher-Bruch i pedreres Bettelberg, dirigida pel membre de les SS Oswald Pohl, que també era propietària de les pedreres del camp de Gusen. I és dins d'aquest panorama digne de l'apocalipsi, on van viure els seus últims dies els nostres deportats saguntins. Els van traslladar (majoritàriament) de França al camp de Mauthausen en vagons tancats, en un viatge de tres dies sense menjar ni aigua, després marcats amb el número de braç, senyalats com a "Rote Spanier"¹⁰ i rebuts amb la famosa frase: Entrareu per la porta i eixireu pel fúnebre. Mauthausen era en aquells dies (i és) un poble molt bonic i no molt gran de l'Alta Àustria, regió que fa frontera amb Alemanya i Txecoslovàquia. Està situat a uns 20 km de la ciutat de Linz, amb algunes indústries dels voltants i una pedrera de granit que es farà tristement famosa. Els plans industrials i de remodelació de ciutats al territori dels nazis fan necessari un augment brutal de la producció de tot tipus de materials de construcció, sobretot ciments, grava i blocs de granit, gran part dels quals eixien de les pedreres de la zona. Com ja hem dit, els nostres quatre saguntins van ser classificats en camps francesos i després traslladats a altres, on els van juntar amb més presoners indesitjables i en diversos viatges arribaren al seu últim destí. Una vegada parat el tren amb els presoners, eren descarregats i obligats a caminar uns 4 km fins al camp per a després ser agrupats, ordenats i repartits pel recinte i després, segons les aptituds i l'estat físic, distribuïts pels llocs de treball de la zona, encara que la fama del camp la tenia la pedrera on van ser obligats a extraure i carregar pedres tot el dia, pujant-les per l'anomenada escala "de la mort".

¹⁰ Rebiem també el traje de ratlles on portaven cosit el tiamble blau dels apàtrides amb la S d'Spanier. Pareix que a la pregunta alemanya de què fem amb els presoners espanyols, l'estat espanyol (Franco) contestà que no hi havien espanyols fora d'Espanya.

Entrada a la Granitwerke de Gusen, lloc on van morir la majoria dels presoners republicans espanyols.

Com el camp principal de Mauthausen es va quedar xicotet, cap a l'estiu de 1940, els nazis bastiren el de Gusen I i com tampoc no donaven abast, el 1944 hagueren que construir dos més, els de Gusen II i III. Aquests dos camps principals (Mauthausen i Gusen I) van ser els dos únics camps de tota Europa amb la qualificació de camp de grau III, la qual cosa significava que gaudien la màxima categoria de duresa per als enemics polítics del Reich. A Gusen, per exemple, es treballava en règim d'esclavitud que feia extremadament dures les condicions de vida. Si al treball li sumem la insuficient alimentació i tot tipus de maltractament i tortures, tenim com a resultat una tasa de mortalitat aclaparadora: Dels 7200 presoner espanyols adscrits al camp de Mauthausen, 5000 moriren en ell i sols 2200 van viure per a ser alliberats el 1945¹¹. A Gusen es practicava també l'assassinat directe i era prou corrent la selecció de presoners en mal estat, malalts, o febles que eren transportats a les instal·lacions del Castell de Harteim, on s'experimentà amb tècniques d'eutanàsia i morien gasejats¹². Així va morir segurament Francisco García Aucejo, seleccionat per al trasllat a Harteim i gasejat allí, encara que en la documentació posa que morí per pneumonia. Hem de dir que les anotacions de la mort dels presoners són sempre per malaltia o per mort natural, evidentment mai es diu la veritat; no hi ha traumas, ni ofegaments, ni suïcidis; ni per suposat s'esbrina la causa de la mort. Amb tot i amb l'arribada dels presoners russos se col·lapsa el camp de Mauthausen i molts espanyols van ser traslladats a Gusen, on va morir quasi el 80% del total; si les condicions de Mauthausen eren males, sembla que a Gusen van ser pitjors.

A poc a poc i malgrat totes les penalitats arribà el final de la guerra. El 5 de maig de 1945 una menuda columna de reconeixement americana decidí acostar-se al camp

¹¹ Del llibre de M. Vilanova, Mauthausen, 2014. pg16.

¹² Tècniques que després van utilitzar i millorar amb els jueus.

Fotografia de l'escala de la mort, amb els presoners, molts d'ells espanyols, pujant per a fer viatge i portant a l'esquena les pedres de granit que havien tret de la pedrera.

els altres se n'anaren i ells es van quedar allí, no hi havia lloc on anar. Però els nostres protagonistes saguntins ja no eren allí per a festejar-ho; havien mort juntament a milers de companys i amb els vius passaren a ser els olvidats. Així va ser i encara conti-nua¹⁴. Els deportats republicans espanyols van ser víctimes d'aquell horror i després de l'esperit de la Transició, on es fomentà l'amnèsia, la impunitat i l'oblit. Per això és important la memòria.

Presoners a les portes del camp de Mauthausen rebent a les tropes americanes. Penjada dalt i estesa per tot el mur es pot veure la famosa pancarta que els republicans espanyols hi van posar.

¹³ Es pot llegir a la pancarta: "Los españoles antifascistas saludan a las fuerzas liberadoras". La van fer amb llençols furtats i cosits i amidava més de 20 metres.

¹⁴ Malgrat tot i encara que les associacions de la memòria històrica continuen lluitant pel reconeixement i valoració dels fets i de les persones, la situació actual és la que és (millor però dolenta).

Les persones

Ramón Agustí Hervàs va nèixer a Sagunt, el 9 d'agost de 1918 i consta el seu domicili al carrer del Calvari Vell n.º 34. Es va afiliar a la CNT i formà part de l'Exèrcit Popular de la República molt jove, cap a novembre de 1937. Capturat a França durant l'atac alemany prop de Fay, va ser reclòs a l'Stalag XVII-B, a Krems-Greixendorf, Àustria; amb el número de presoner: 55942. Interrogat per la Gestapo de Viena, va ser deportat a Mauthausen dins del conboi n.º61, el 19 de desembre de 1941. El van assignar el número de matrícula 4339 (d'un mort anterior) i va morir a un barracó sanitari (Sanitätslager) del mateix camp de Mauthausen per feblesa general i mala circulació, el 23 de maig de 1943.

Andrés Villaplana Rius va nixer a Sagunt en el carrer de Cavallers, el 14 de desembre de 1911. Es va casar al mateix poble amb Rosario Domínguez i van tindre un fill, José Andrés. Consta la seua professió com a conductor. Capturat a França va ser internat primerament en l'Stalag VIII-C de Sagan, actual Polònia, amb el número de presoner 36308. Després passà a l'Stalag XII-D de Trier, en la Renània-Palatinat. Interrogat posteriorment per la Gestapo de Trier i classificat com a "Rot Spanier" va ser enviat dos mesos després a Mauthausen dins l'expedició n.º 17, el 25 de gener de 1941. Segons els expedients morí amuntonat en les barraques de quarantena (n.º19) per hidroplegia, el 18 de març de 1943 al mateix camp de Mauthausen.

Francisco García Aucejo va néixer a Sagunt el 4 d'octubre de 1917. Estudià durant la GCE en l'escola de blindats d'Archena i terminà amb el grau de tinent. Capturat a França pels nazis va ser enmpresonat a l'Stalag XI-B en Fallingbostel, prop d'Hannover. Interrogat per la Gestapo de Lüneburg i classificat com a "Rot Spanier", va ser enviat a Mauthausen en el conboi n.º14, el 25 de novembre de 1940. Allí li posaren el número 4503 i apenes va estar dos mesos al camp, ja que el 24 de gener de 1941 va ser traslladat dins del primer enviament de presoners al camp de Gusen, on el van re numerar amb el 9256. Lamentablement i malgrat haver sobreviscut quasi un any dins d'aquell infern, el 10 de desembre de 1941, suposem pel seu mal estat de salut, va ser seleccionat per les SS i enviat al Castell de Harteim on s'havia posat en marxa l'operació per a l'eutanàsia directa (Aktion 14/f13) on s'eliminava als que no eren útils per al treball. Francisco García va morir dins d'un vehicle especial, gasejat durant el transport al Castell, on va ser incinerat el 19 de desembre de 1941.

Juan Bautista Barberà Solà, de família de Llombai, va néixer a Sagunt en el carrer Tras Escuela, el 6 de gener de 1910, encara que va ser inscrit el dia 8. Soldat de l'Exèrcit Popular de la República i exiliat a França, s'allistà amb l'exèrcit francès i va combatre contra els alemanys en el 22 regiment d'infanteria, on va ser capturat en les operacions al voltant de Villiers-Carbonnel, al Somme. Com a presoner de guerra va ser tancat a l'Stalag II-B de Hammerstein, en l'actual Polònia, però després dels interrogatoris va ser deportat a Mauthausen el 30 d'agost de 1940. Malauradament el 20 d'octubre de 1941, el traslladen al "matadero" de Gusen on va morir pocs dies després, el 14 de novembre de 1941.

i aquell fred i aquella por
i aquell malson de les anyades
i aquella mort sempre la mort
– lletja i ferotge-
I dins del cor arraulidet com un ocell
el dematí de la Cançó i de l'Esperança.

(Fragment d'un poema de Roc Llop i Convalia, supervivent de Mauthausen)

No mai més!

Juan Picazo

Esquelètiques figures,
cadàvers errants
amb uniforme ratllat.
Sense nom,
només un número,
espectres
amb la cara desencaixada
i els ulls desorbitats,
peus descalços
i cossos mig despullats,
a qui ja no els queda
ni un alé de força.
Tremolant de por,
amb la mirada perduda,
sense esperança.
Amuntegats com les bèsties,
en barracons immunds,
dutxes sense aigua,
només gas verinós
i ximeneres fumejants
que tot ho inunden
d'una pudor nauseabunda
dels cossos cremats.
I uns noms maleïts:
Mathausen, Güsen,
Auschwitz, Sobibor,
Ravensbrück, Dachau,
Treblinka, Terezin,
Majdanek, Kobjercin.
Fàbriques d'extermini,
sucursals del terror
que mai no haurien
de figurar en la història.
I una sola paraula
per descriure tant d'horror:
holocaust!